

В. Н. Кузьмінов, Т. В. Ткаченко, Р. В. Лакинський

ВПЛИВ ЗЛОВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЕМ НА ВИНИКНЕННЯ РОЗЛАДІВ АДАПТАЦІЇ В СІМ'ЯХ ПИТУЩИХ ОСІБ (огляд наукової літератури)

В. Н. Кузьминов, Т. В. Ткаченко, Р. В. Лакинский

**Влияние злоупотребления алкоголем на возникновение расстройств адаптации в семьях пьющих лиц
(обзор научной литературы)**

V. N. Kuzminov, T. V. Tkachenko, R. V. Lakynskyi

**Influence of alcohol abuse on formation of adaptation disorders in alcoholic's family members
(scientific literature review)**

Проведено аналіз та узагальнення даних літератури щодо несприятливого впливу питущих осіб на формування розладів адаптації у членів їхніх сімей з позицій системного підходу до їх поширеності, клінічної структури, феноменології та факторів ризику виникнення. Зловживання алкоголем завдає шкоди функціонуванню сім'ї загалом та окремим членам сім'ї, що призводить до формування розладів адаптації, основними клінічними проявами яких є астено-невротичні та тривожно-депресивні симптомокомплекси. Факторами виникнення розладів адаптації, що пов'язані зі зловживанням алкоголем членами близького оточення, є незадовільні дисгармонічні та конфліктні взаємини в сім'ї, які не забезпечують потреби членів родини та призводять надалі до внутрішньоособистісних конфліктів та психічної дезадаптації.

Ключові слова: зловживання алкоголем, шкода для інших, розлади адаптації, дистрес у сімейних відносинах

Проведен анализ и обобщение данных литературы касательно неблагоприятного влияния пьющих лиц на формирование расстройств адаптации у членов их семей с позиций системного подхода к их распространённости, клинической структуре, феноменологии и факторам риска возникновения. Злоупотребление алкоголем отрицательно влияет на функционирование семьи в целом и отдельных членов семьи, что приводит к формированию расстройств адаптации, основными клиническими проявлениями которых являются астено-невротические и тревожно-депрессивные симптомокомплексы. Факторами возникновения расстройств адаптации, связанными со злоупотреблением алкоголем членами близкого окружения, являются неудовлетворительные дисгармонические и конфликтные отношения в семье, которые не обеспечивают потребности членов семьи и приводят к внутриличностным конфликтам и психической дезадаптации.

Ключевые слова: злоупотребление алкоголем, вред для других, расстройства адаптации, дистресс в семейных отношениях

Analysis and summarizing of scientific information about adverse influence that alcoholics have over formation of adaptation disorders of their family members was conducted. The analysis was based on systematic approach to the spreading of such disorders, their clinical structure, phenomenology, and risk factors. Alcohol abuse affects both family as a whole and each family member personally and so leads to formation of adaptation disorders. Their main clinical sets of symptoms are asthenoneurotic and anxiety-depressive. Factors of adaptation disorder formation that linked to alcohol abuse by family members are conflictive and disharmonious relations within family which do not satisfy needs of family members and lead to conflicts and mental disadaptation.

Keywords: alcohol consumption, harm to others, adjustment disorders, distress in family relationships

За даними ВООЗ, алкоголь є найбільш широко вживаною психоактивною речовиною серед населення як України, так і багатьох країн світу. Однією з найгостріших та актуальних медико-психологічних та соціально-економічних проблем сучасного суспільства є поширення вживання алкоголю [1]. Згідно із статистичними даними, Україна входить до п'ятірки найбільш «питущих» націй. За останніх років кількість українців, які зловживають алкоголем, значно зросла, переважно через поширення алкогольної залежності серед підлітків та молоді [2—6]. За рівнем споживання алкоголю на душу населення — з показниками, які за різними даними, є в діапазоні від 11 до 13,9 літрів на рік [7—9]. Як наслідок — це відображається на психічному здоров'ї нації та насамперед мікросоціального оточення питущих осіб. Підґрунтям для цього слід вважати негативний вплив на працездатність та виникнення розладів, пов'язаних із вживанням алкоголю, з іншими розладами, пов'язаними з вживанням психоактивних речовин, та з психічними захворюваннями,

включно з депресією, тривожністю, психозом та розладами адаптації [9—11].

Це збільшує ризик сімейних проблем і негативних наслідків як для батьків, так і для дітей через збільшення соціальної інвалідності та тягаря захворювань. Саме тому питання розвитку розладів адаптації внаслідок вживання алкоголю є одним з найактуальніших в сфері охорони здоров'я як в світовому масштабі, так і в Україні.

Мета роботи — проведення аналізу та узагальнення даних літератури щодо несприятливого впливу питущих осіб на формування розладів адаптації у членів їхніх сімей з позицій системного підходу до їх поширеності, клінічної структури, феноменології та факторів ризику виникнення.

Методи досліджування: бібліосемантичний, порівняльний та системного підходу.

Розлади адаптації та тривожні розлади є найбільш поширеними коморбідними станами у пацієнтів зі зловживанням алкоголем [12—14].

Клінічно оформлені порушення адаптації виокремлені в МКХ-10 в окремий діагностичний кластер:

F43.2 — Розлади адаптації. Відповідно до МКХ-10, «розлади адаптації» — це стани суб'єктивного дистресу та емоційного розладу, які зазвичай перешкоджають соціальному функціонуванню та продуктивності і виникають у період адаптації до значних життєвих змін або стресової життєвої події. Стресовий фактор може стосуватися індивідуума чи його мікросоціального оточення [15].

У психіатричній практиці найчастіше спостерігаються такі клінічні форми розладів адаптації: короточасні (тривалістю до місяця) та пролонговані депресивні реакції; тривожно-депресивні реакції; з переважанням порушення поведінки (агресивний або дисоціальний), також змішаний розлад емоцій і поведінки.

За результатами досліджень невротичних розладів на різних стадіях формування алкогольної залежності у осіб молодого віку було показано, що розлади адаптації (F43.2) становлять приблизно 30 % від усіх психічних та поведінкових розладів. Основними клінічними проявами яких є астено-невротичні та тривожно-депресивні симптомокомплекси. Розлади адаптації виявлялися переважно у вигляді тривоги, психічної стомлюваності, порушень сну, песимістичного бачення майбутнього, почуття нездатності планувати або далі залишатися в цій ситуації, а також деяким ступенем зниження концентрації уваги, серцебиттям, пітливістю, нестійкістю настрою, зниженням апетиту, страхом самотності, дратівливості, емоційним напруженням, тремором у тілі [16].

Відомо, що вживання алкоголю є одним із головних факторів погіршення стану психічного здоров'я. Є сильний зв'язок між функціонуванням сім'ї та результатами вживання алкоголю. Алкоголізм розглядають як сімейну хворобу, оскільки він відіграє певну роль у житті кожного члена сім'ї.

Розлади адаптації та тривожні розлади в сім'ях, в яких зловживають алкоголем, завдають шкоди окремим членам сім'ї та функціонуванню сім'ї загалом, а поведінка членів сім'ї може посилити проблемне вживання алкоголю. І навпаки, сім'я відіграє ключову роль у відновленні після заподіяних вживанням алкоголем психічних розладів. Наприклад, досліджування заручених різностатевих пар показали, що вживання алкоголю чоловіком до шлюбу є сильним предиктором того, що дружина починає випивати в перший рік після укладання шлюбу, що вживання алкоголю партнеркою впливає на зловживання алкоголем партнера-чоловіка в наступному році, що в свою чергу призводить до дистресу у сімейних стосунках [17—19].

Лонгitudні дослідження продемонстрували взаємний зв'язок між розладами адаптації, пов'язаними із вживанням алкоголю та якістю інтимних стосунків. Результати досліджень показали міцний зв'язок між вживанням алкоголю та вчинення насильства з боку інтимного партнера [20]. Пари, в яких принаймні один партнер зловживає алкоголем, мають високі показники насильства з боку інтимного партнера, незалежно від статі партнера, який зловживає, та під час епізодів міжособистісного насильства поширено вживання алкоголю [21]. Найчастіше міжособистісне насильство є двоспрямованим у цих парах.

Результати досліджень в Україні та інших країнах світу показують, що розлади адаптації у дітей з сімей,

що зловживають алкоголем, проявляються у вигляді проблем з засинанням, нічних страхів, через які нічний сон часто переривається. Помічено, що розлад сну — це реакція на часті сімейні скандали. Неврози у дітей можуть виявлятися і у вигляді нервових посмикувань (тиків) окремих м'язів або плечового поясу дитини. Відомо, що заїкання може виникнути у дитини після важких сцен (сварки, бійки та інше) між батьками. Після сильного переляку у дітей з таких сімей спостерігався енурез. Ці страждання діти важко переживають, соромляться, прагнуть приховати від однолітків, особливо, коли їх недуга виявляється в дитячому колективі. Все це глибоко травмує психіку дитини. Діти батьків, що зловживають алкоголем, вимушені пристосовуватися до умов постійного емоційного стресу [22—24].

Шляхами такої адаптації є:

— імітування моделі поведінки дорослих (наприклад, у вираженні почуттів);

— прийняття певних ролей задля привернення уваги з боку дорослих (герой сім'ї, козел відпущення та ін.).

Поведінкові реакції, до яких вдається дитина вдома, поширюються на всі інші сфери його життєдіяльності, що призводить до проблем у спілкуванні з людьми, що його оточують. Зазвичай такі типи реакцій мають девіантний характер, до того ж ступінь вираження девіації залежить від віку, рис характеру тощо.

Однією з форм порушення поведінки у дітей при сімейному алкоголізмі є імітаційна поведінка. Діти частіше наслідують поведінці батьків та вихователів. У дітей з сімей алкоголіків через їхню загальну невротизацію, підвищену сугестивність, емоційно-вольову нестійкість є підвищена схильність до виникнення соціально негативних форм імітаційного поведінки.

Вони легко наслідують певні форми асоціальної поведінки, як-от лихослів'я, хуліганські вчинки, дрібні крадіжки, бродяжництво, а також куріння, вживання алкоголю і наркотиків, патологічну сексуальну поведінку. Виразеність і стійкість порушення поведінки залежать насамперед від довкілля дитини, ставлення до нього дорослих, що оточують. Відхилення у поведінці прямо залежать від віку дитини, загального стану здоров'я, індивідуальних особливостей особистості. Велику роль у появі відхилень у розвитку особистості у таких дітей відіграють конфліктні переживання, що виникають під впливом несприятливої обстановки вдома. Внутрішній конфлікт є результатом зіткнення у свідомості дитини протилежних, афективно забарвлених стосунків між близькими людьми.

При сімейному алкоголізмі подібні переживання виникають дуже часто. Це може бути подвійне ставлення до питушого батька чи матері, або поєднання образи і любові до батьків у дітей, які виховуються в дитячих будинках та інтернатах. Конфліктні переживання призводять до різних форм неправильної поведінки у дітей, насамперед до реакцій протесту. Такі реакції найчастіше виникають при алкоголізмі одного з батьків. Дитина стає грубою, неслухняною, збудливою, агресивною до однолітків. Поступово нарастають і посилюються конфлікти з однолітками та дорослими. Одночасно з активними реакціями протесту можуть відзначатися пасивні реакції, коли дитина йде з дому чи з школи. Дитина відчуває страх перед поверненням додому, поступо-

во починає уникати спілкування з однолітками, стає замкнутою. У дитини виникають невротичні розлади. Найсерйозніший прояв пасивного протесту — спроби самогубства. В основі цих спроб лежить гіперболізоване відчуття образи, бажання помститися кривдникам, налякати їх (що є наслідком внутрішньосімейних конфліктів).

Виявлена залежність ступеня спотворення розладів адаптації у дітей від ступеня розвитку у матері алкоголізму. Г. І. Шуригін встановив, що якщо діти народилися в період появи у жінки початкових ознак алкоголізму, то грубих порушень у їхньому розвитку не виявлялося. Однак діти були збудливі, швидко стомлювалися, розмовляли уві сні, прокидалися від кошмарів. У підлітковому віці ставали грубими, виявляли різні реакції протесту, відмовлялися від навчання. Жоден з них не здобув вищої освіти. Ставши дорослими, відрізнялися нерішучістю, обтяжувалися почуттям власної неповноцінності. Діти, народжені після розвитку у матері вираженого алкоголізму, мали серйозні порушення центральної нервової системи. Вони відрізнялися дратівливістю, злостивістю, брехливістю, іноді бували агресивними. Деякі виявляли підвищену плаксивість. Наведені дані переконливо показують роль оточення у попередженні порушень поведінки та патології розвитку розладів адаптації у дітей та підлітків батьків, які страждають на алкоголізм.

Отже, аналітичний огляд даних літератури дає привід до висновку, що зловживання алкоголем завдає шкоди функціонуванню сім'ї загалом та окремих членам сім'ї, що призводить до формування розладів адаптації, основними клінічними проявами яких є астенно-невротичні та тривожно-депресивні симптомокомплекси. Факторами виникнення розладів адаптації, пов'язаних з зловживанням алкоголем членами близького оточення, є незадовільні дисгармонічні та конфліктні взаємини в сім'ї, що не забезпечують потреби партнера або дитини та призводять надалі до внутрішньоособистісного конфлікту та психічної дезадаптації.

Список літератури

1. Грузєва Т. С. Стратегічні напрями боротьби з небезпечним та шкідливим вживанням алкоголю в документах Всесвітньої організації охорони здоров'я / Т. С. Грузєва, В. Б. Замкевич // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2019. № 3. С. 124—133. DOI: <https://doi.org/10.11603/1681-2786.2019.3.10603>.
2. Звіт щодо наркотичної та алкогольної ситуації в Україні за 2019 рік / ДУ «Центр психічного здоров'я і моніторингу наркотиків та алкоголю МОЗ України». Київ, 2020. URL: <https://smhmda.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zvit-shhodo-narkotyktiv-ta-alkogolyu-za-2020-rik.pdf>.
3. Маркозова Л. М. Аналіз динаміки поширеності та захворюваності на розлади психіки і поведінки внаслідок уживання психоактивних речовин в Україні за період 1990—2014 років / Л. М. Маркозова, І. В. Лінський, О. В. Бараненко // Психіатрія, неврологія та медична психологія. 2017. Т. 4, № 1. С. 52—58.
4. Маркозова Л. М. Динаміка взаємозв'язків між захворюваністю та поширеністю залежності від алкоголю та інших психоактивних речовин в Україні за 1999—2013 рр. / Л. М. Маркозова, І. В. Лінський, О. В. Бараненко // Психіатрія, неврологія та медична психологія. 2015. Т. 2, № 1. С. 75—78.
5. Addictive Behavior Among Young People in Ukraine: A Pilot Study / I. V. Linkskiy, A. I. Minko, A. Ph. Artemchuk [et al.] // Substance Use & Misuse. 2012 Aug; 47(10): 1151—8. DOI: [10.3109/10826084.2012.683926](https://doi.org/10.3109/10826084.2012.683926).
6. Тазуркаев, У. И. Проблема алкоголизма среди подросткового поколения / У. И. Тазуркаев // Молодой ученый. 2015. № 17. С. 488—491. URL: <https://moluch.ru/archive/97/21702/>.
7. Салдєнь В. І. Діагностика, психотерапія та психопрофілактика в комплексному лікуванні соматичних хворих з психічними і поведінковими порушеннями, які вживають алкоголь зі шкідливими наслідками / В. І. Салдєнь // Український вісник психоневрології. 2020. Т. 28, вип. 4 (105). С. 40—45. DOI: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V28-is4-2020-7>.
8. Factors associated with alcohol use disorder: the role of depression, anxiety, stress, alexithymia and work fatigue — a population study in Lebanon / S. Obeid, M. Akel, C. Haddad [et al.] // BMC Public Health. 2020. Vol. 20, issue 6. P. 1—11. DOI: [10.1186/s12889-020-8345-1](https://doi.org/10.1186/s12889-020-8345-1).
9. Психотерапевтическая и психопрофилактическая помощь соматическим пациентам, которые употребляют психоактивные вещества, в практике семейной медицины / С. И. Табачников, В. Д. Мишиев, Е. Н. Харченко [и др.] // Психиатрия, психотерапия и клиническая психология. 2020. Т. 11, № 1. С. 199—205. DOI: [10.34883/PI.2020.11.1.019](https://doi.org/10.34883/PI.2020.11.1.019).
10. Burns, L., & Teesson, M. The prevalence and correlates of comorbidity between DSM-IV alcohol use disorders and anxiety disorders. In: Anxiety disorder research / C. M. Velot (Ed.). New York, NY: Nova Science Publishers, 2005. P. 293—311.
11. Hall, W. Understanding comorbidity between substance use, anxiety and affective disorders: Broadening the research base / W. Hall, L. Degenhardt, M. Teesson // Addictive Behaviors. 2009. 34 (6-7), 526—530. DOI: [10.1016/j.addbeh.2009.03.010](https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2009.03.010).
12. Потапов, О. В. Клиническая характеристика пациентов с расстройствами адаптации макросоциального генеза / О. В. Потапов // Сибирский вестник психиатрии и наркологии. 2011. № 6. С. 27—32.
13. Alcohol Craving and Consumption in Borderline Personality Disorder: When, Where, and with Whom / S. P. Lane, R. W. Carpenter, K. J. Sher [et al.] // Clin. Psychol. Science. 2016. Vol. 4 (5). P. 775—792. DOI: [10.1177/2167702615616132](https://doi.org/10.1177/2167702615616132).
14. Spear, L. P. Effects of adolescent alcohol consumption on the brain and behavior / L. P. Spear // Nature Reviews Neuroscience. 2018. Vol. 19. P. 197—214. DOI: [10.1038/nrn.2018.10](https://doi.org/10.1038/nrn.2018.10).
15. Международная классификация болезней (10-й пересмотр). Классификация психических и поведенческих расстройств. Клинические описания и указания по диагностике / ВОЗ; пер. на рус. яз. под ред. Ю. Л. Нуллера, С. Ю. Циркина. СПб.: Адис, 1994. 303 с.
16. Салдєнь В. І. Рання діагностика і психокорекція психічних та поведінкових порушень у хворих первинної ланки, які вживають алкоголь зі шкідливими наслідками // Архів психіатрії. 2019. Т. 25, № 1 (96). С. 30—33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsuh_2019_25_1_7.
17. Leonard K. E. Peer and partner drinking and the transition to marriage: A longitudinal examination of selection and influence processes / K. E. Leonard, P. Mudar // Psychol Addict Behav. 2003; 17(2): 115—125. DOI: [10.1037/0893-164x.17.2.115](https://doi.org/10.1037/0893-164x.17.2.115).
18. Relationships on the rocks: A meta-analysis of romantic partner effects on alcohol use / L. Muiyng, M. M. Smith, S. B. Sherry [et al.] // Psychol Addict Behav. 2020; 34(6): 629—640. DOI: [10.1037/adb0000578](https://doi.org/10.1037/adb0000578).
19. Whisman M. A. Marital distress and DSM-IV psychiatric disorders in a population-based national survey / M. A. Whisman // J. Abnorm Psychol. 2007; 116(3): 638—643. DOI: [10.1037/0021-843x.116.3.638](https://doi.org/10.1037/0021-843x.116.3.638).
20. Intimate partner violence and specific substance use disorders: Findings from the National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions / [Smith P. H., Homish G. G., Leonard K. E.] // Psychol. Addict Behav. 2012; 26 (2): 236—245. DOI: [10.1037/a0024855](https://doi.org/10.1037/a0024855). DOI: <https://doi.org/10.1037/a0024855>.
21. Exploring bidirectional couple violence in a clinical sample of female alcoholics / [Drapkin M. L., McCrady B. S., Swingle J., Epstein E. E.] // J. Stud Alcohol. 2005; 66(2): 213—219. DOI: [10.15288/jsa.2005.66.213](https://doi.org/10.15288/jsa.2005.66.213).

22. Беспалько В. В. Характерні особливості підлітків, що зловживають психоактивними речовинами / В. В. Беспалько // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2002. № 1. С. 86—89.

23. Mc Crady B. S. The Role of the Family in Alcohol Use Disorder Recovery for Adults / B. S. Mc Crady, J. C. Flanagan // Alcohol Res. 2021; 41(1): 06. DOI: 10.35946/arcr.v41.1.06.

24. Grekin E. R. Parental alcohol use disorders and child delinquency: The mediating effects of executive functioning and chronic family stress. / E. R. Grekin, P. A. Brennan, C. Hammen // Journal of Studies on Alcohol. 2005; 66 (1): 14—22. DOI: 10.15288/jsa.2005.66.14.

References

1. Hruziova T. S., Zamkevych V. B. Stratehichni napriamy borotby z nebezpechnym ta shkidlyvym vzhivanniam alkoholiu v dokumentakh Vsesvitnoi orhanizatsii okhorony zdorovia. Visnyk sotsialnoi hihieny ta orhanizatsii okhorony zdorovia Ukrainy. 2019. No. 3. S. 124—133. DOI: <https://doi.org/10.11603/1681-2786.2019.3.10603>.

2. Zvit shchodo narkotychnoi ta alkoholnoi sytuatsii v Ukraini za 2019 rik / DU «Tsentr psikhichnoho zdorovia i monitorynhu narkotyktiv ta alkoholiu MOZ Ukrainy». Kyiv, 2020. URL: <https://cmhmda.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zvit-shchodo-narkotyktiv-ta-alkogolyu-za-2020-rik.pdf>.

3. Markozova L. M., Linskyi I. V., Baranenko O. V. Analiz dynamiky poshyrenosti ta zakhvoriuvanosti na rozlady psykhyky i povedinky vnaslidok uzhyvannia psykhoaktyvnykh rehovyn v Ukraini za period 1990—2014 rokiv. Psykhatriia, nevrolohiia ta medychna psykholohiia. 2017. T. 4, No. 1. S. 52—58.

4. Markozova L. M., Linskyi I. V., Baranenko O. V. Dynamika vzaiemozv'iazkiv mizh zakhvoriuvanistiu ta poshyrenistiu zalezhnosti vid alkoholiu ta inshykh psykhoaktyvnykh rehovyn v Ukraini za 1999—2013 rr. Psykhatriia, nevrolohiia ta medychna psykholohiia. 2015. T. 2, No. 1. S. 75—78.

5. Linkskiy I. V., Minko A. I., Artemchuk A. Ph. et al. Addictive Behavior Among Young People in Ukraine: A Pilot Study. Substance Use & Misuse. 2012 Aug; 47(10): 1151—8. DOI: 10.3109/10826084.2012.683926.

6. Tazurkaev, U. I. Problema alkogolizma sredi podrastayushchego pokoleniya. Molodoy ucheniy. 2015. No. 17. S. 488—491. URL: <https://moluch.ru/archive/97/21702/>.

7. Salden V. I. Diahnostyka, psykhoterapiia ta psykhoprofilaktyka v kompleksnomu likuvanni somatychnykh khvorykh z psykichnymi i povedinkovymi porushenniamy, yaki vzhivaiut alkohol zi shkidlyvymy naslidkamy. Ukrainskiy visnyk psykhonevrolohi. 2020. T. 28, vyp. 4 (105). S. 40—45. DOI: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V28-is4-2020-7>.

8. Obeid S., Akel M., Haddad C. et al. Factors associated with alcohol use disorder: the role of depression, anxiety, stress, alexithymia and work fatigue — a population study in Lebanon. BMC Public Health. 2020. Vol. 20, issue 6. P. 1—11. DOI: 10.1186/s12889-020-8345-1.

9. S. I. Tabachnikov, V. D. Mishiev, E. N. Harchenko i dr. Psihoterapevticheskaya i psihoprofilakticheskaya pomoshch somaticheskimi patsientami, kotoryye upotrebyayut psihoaktivnyye veschestva, v praktike semeynoy meditsiny. Psihiatriya, psihoterapiya i klinicheskaya psihologiya. 2020. T. 11, No. 1. S. 199—205. DOI: 10.34883/PI.2020.11.1.019.

10. Burns, L., & Teesson, M. The prevalence and correlates of comorbidity between DSM-IV alcohol use disorders and anxiety disorders. In: Anxiety disorder research / C. M. Velotis (Ed.). New York, NY: Nova Science Publishers, 2005. P. 293—311.

11. Hall, W., Degenhardt L., Teesson M. Understanding comorbidity between substance use, anxiety and affective disorders: Broadening the research base. Addictive Behaviors. 2009. 34 (6—7), 526—530. DOI: 10.1016/j.addbeh.2009.03.010.

12. Potapov, O. V. Klinicheskaya harakteristika patsientov s rasstroystvami adaptatsii makrosotsialnogo geneza. Sibirskiy vestnik psihiatrii i narkologii. 2011. No. 6. S. 27—32.

13. Lane S. P., Carpenter R. W., Sher K. J. et al. Alcohol Craving and Consumption in Borderline Personality Disorder: When, Where, and with Whom. Clin. Psychol. Science. 2016. Vol. 4 (5). P. 775—792. DOI: 10.1177/2167702615616132.

14. Spear, L. P. Effects of adolescent alcohol consumption on the brain and behavior. Nature Reviews Neuroscience. 2018. Vol. 19. P. 197—214. DOI: 10.1038/nrn.2018.10.

15. Mezhdunarodnaya klassifikatsiya bolezney (10-y peresmotr). Klassifikatsiya psichicheskikh i povedencheskikh rasstroystv. Klinicheskoe opisaniya i ukazaniya po diagnostike / VOZ ; per. na rus. yaz. pod red. Yu. L. Nullera, S. Yu. Tsirkina. SPb. : Adis, 1994. 303 s.

16. Salden V. I. Rannia diahnostyka i psykhoaktyvnykh psykhiichnykh ta povedinkovykh porushen u khvorykh pervynnoi lanky, yaki vzhivaiut alkohol zi shkidlyvymy naslidkamy. Arkhiv psykhatrii. 2019. T. 25, No. 1 (96). S. 30—33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsuh_2019_25_1_7.

17. Leonard K. E. Peer and partner drinking and the transition to marriage: A longitudinal examination of selection and influence processes / K. E. Leonard, P. Mudar. Psychol Addict Behav. 2003; 17(2): 115—125. DOI: 10.1037/0893-164x.17.2.115.

18. Muiyingo L., Smith M. M., Sherry S. B. et al. Relationships on the rocks: A meta-analysis of romantic partner effects on alcohol use. Psychol Addict Behav. 2020; 34(6): 629—640. DOI: 10.1037/adb0000578.

19. Whisman M. A. Marital distress and DSM-IV psychiatric disorders in a population-based national survey. J. Abnorm Psychol. 2007; 116(3): 638—643. DOI: 10.1037/0021-843x.116.3.638.

20. Smith P. H., Homish G. G., Leonard K. E. Intimate partner violence and specific substance use disorders: Findings from the National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions. Psychol. Addict Behav. 2012; 26 (2): 236—245. DOI: 10.1037/a0024855. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0024855>.

21. Drapkin M. L., McCrady B. S., Swingle J., Epstein E. E. Exploring bidirectional couple violence in a clinical sample of female alcoholics. J. Stud Alcohol. 2005; 66(2): 213—219. DOI: 10.15288/jsa.2005.66.213.

22. Bepalko V. V. Kharakterni osoblyvosti pidlitkiv, shcho zlovzhivaiut psykhoaktyvnymy rehovynamy. Visnyk sotsialnoi hihieny ta orhanizatsii okhorony zdorovia Ukrainy. 2002. No. 1. S. 86—89.

23. Mc Crady B. S., Flanagan J. C. The Role of the Family in Alcohol Use Disorder Recovery for Adults. Alcohol Res. 2021; 41(1): 06. DOI: 10.35946/arcr.v41.1.06.

24. Grekin E. R., Brennan P. A., Hammen C. Parental alcohol use disorders and child delinquency: The mediating effects of executive functioning and chronic family stress. Journal of Studies on Alcohol. 2005; 66 (1): 14—22. DOI: 10.15288/jsa.2005.66.14.

Надійшла до редакції 24.01.2022

Відомості про авторів:

КУЗЬМІНОВ Валерій Никифорович, кандидат медичних наук, провідний науковий співробітник відділу*; e-mail: kuvani@ukr.net

ТКАЧЕНКО Тетяна Володимирівна, кандидат психологічних наук, провідний науковий співробітник відділу*; e-mail: tvtkachenko@ukr.net

ЛАКИНСЬКИЙ Роман Вікторович, кандидат медичних наук, старший науковий співробітник відділу*; e-mail: rlakinskiy@ukr.net

* — відділ невідкладної психіатрії та наркології Державної установи «Інститут неврології, психіатрії та наркології Національної академії медичних наук України», м. Харків, Україна

Information about the authors:

KUZMINOV Valerii, MD, PhD, Leading Researcher of the Department*; e-mail: kuvani@ukr.net

TKACHENKO Tetiana, PhD of Psychological Sciences, Leading Researcher of the Department*; e-mail: tvtkachenko@ukr.net

LAKYNSKYI Roman, MD, PhD, Senior Researchers of the Department*; e-mail: rlakinskiy@ukr.net

** — Department of Emergency Psychiatry and Narcology of the State Institution "Institute of Neurology, Psychiatry and Narcology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Kharkiv, Ukraine